

Oponentský posudek bakalářské práce Michaely Mráčkové

Slovní zásoba současné české sci-fi povídky

Michaela Mráčková se v bakalářské práci věnuje tématu, k němuž ji zjevně váže silné zaujetí, a to je vědecko-fantastická literatura. Svůj výzkum proto založila na popisu slovní zásoby specifické pro tento literární žánr. Konkrétně excerpovala více než 600 výrazů z původně českých povídek uveřejněných v měsíčníku XB-1 (jenž je následovníkem Ikarie XB-1) v letech 2010–2014. Autorka se v analýze zaměřila na zvláštní slovotvorné a lexikální rysy jednotlivých výrazů, konkrétně sledovala, zda se jedná o propria, neologismy (včetně identifikace neosémantismů), termíny nebo výrazy slangové, popisovala způsob jejich tvoření a jejich původ. Vlastní analýza je v práci zpracována jednak souvislým odborným textem na stranách 19–53, jednak v tabulce excerpaných výrazů, kde se vedle data zveřejnění uvádí autor, název povídky, nalezený výraz, bezprostřední levý i pravý kontext potřebný pro porozumění, v jakém významu výraz ve výpovědi funguje, a dále zkratky označující hodnoty sledovaných lingvistických parametrů, které jsem zmínila výše.

K práci mám následující připomínky sdružené do čtyř oblastí:

1. Práce s odbornou literaturou.

Předložená práce nemá samostatně vydělenou teoretickou část, autorka poznatky z lexikologie a slovotvorby potřebné pro porozumění vlastní analýze uvádí průběžně v jednotlivých kapitolách věnovaných různým podskupinám slovní zásoby. Lexikologickou literaturu autorka obsáhla v rozsahu potřebném pro účely své práce, z lingvistické a jiné literatury autorka zmiňuje vše podstatné, co vzniklo v československém kontextu (ne úplně obvyklé je umístění tohoto přehledu v úvodu práce na s. 8–9). Je trochu s podivem, že z prostudované literatury autorka ve vlastní analýze referuje primárně k práci Miroslavy Genčiové, když právě úryvky z její publikace citované v bakalářské práci zřetelně autorčinu ideologickou perspektivu a z ní plynoucí preskriptivní přístup k tomuto literárnímu žánru („vědeckofantastická hantýrka ... nabývá někdy nepříjemných forem, zejména v románech průměrných“, s. 54–55) a který v porovnání se soudobými odbornými standardy a způsoby přístupu k sci-fi literatuře neobstojí. Toho si je autorka sice vědoma, ale právě v situaci, v níž – jak autorka sama konstatuje – „dosavadní literatura k tomuto tématu není obsáhlá“ (s. 8), by bylo vhodné obrátit se do širšího, například anglosaského kontextu, v němž je sci-fi literatura ukotvena (viz např. Westfahl 1993, Barnes 1975, Westfahl 1993, Spruiell 1996, Burgess – Bartle 2002, Prucher et al. 2007, Csicsery-Ronay 2008, Mandala 2010).

2. Popis dat a metodologie.

- a. Není uveden přesný počet excerpaných dokladů, mluví se o počtu přesahujícím 600 dokladů. Podle elektronické verze přílohy práce v programu Excel lze zjistit, že to je přesně 646 výskytů a není jasné, proč se tento údaj neobjevuje v textu práce.
- b. Celkově zde chybí přesný a souhrnný popis materiálu, kritérií pro excerpci, získaných prostředků, jejich struktury podle slovních druhů a případně dalších pro čtenáře potenciálně zajímavých a užitečných deskriptorů, které by předcházely vlastní analýze, počínající na str. 19. Čtenář tak informace sbírá v postupně během čtení práce a některé dostatečně konkrétně získá až na konci výtisku práce v příloze, nebo dokonce pouze v elektronické verzi přílohy (viz dále).

- c. S tištěným seznamem excerpovaných výrazů se špatně pracuje, protože je řazen chronologicky podle roku a čísla, v němž se povídka vyskytla, a nikoliv podle výrazu samotného. Jednotlivé řádky ani nejsou očíslovány. Zmínky o jednotlivých výrazech v textu práce tak nejsou propojeny s excerpací v tabulce, což velmi ztěžuje porovnání tvrzení v textu a anotace v tabulce, Vzhledem k tomu, že autorka se nezabývá diachronním výzkumem (ten by na tak krátkém období ani nedával většího smyslu), stává se tabulka v tištěné podobě do velké míry zbytnou součástí výtisku, protože její možnosti nebyly při psaní a nejsou ani nemohou být při čtení práce plně využity.
- d. Podobnou námitku jako u popisu materiálu lze vznést k metodologii analýzy. Není dostatečně vyjasněno, jak autorka postupovala při rozhodování, co z excerpovaných výrazů zařadí mezi neologismy, termíny, neosémantismy, slangové výrazy a podobně. I v tomto popisu postupuje velmi selektivně. Větší pozornost věnuje pouze tomu, že neologismy se rozhodla pojímat morfologicky (viz dále) a termíny klasifikovat podle významových skupin. Například o metodě zařazování výrazů mezi slangové se toho například dozvíme minimum.

3. Analýza.

- a. Autorka uvádí, že se věnuje lexikologické a morfologické analýze. Prosím autorku o vysvětlení, co je na její analýze morfologického.
- b. V textu práce se jen selektivně uvádí motivace pro jednotlivá pojmenování (viz například v kapitole o propriích), popřípadě se věnuje nedostatečná pozornost průhlednosti určitých pojmenování. Viz rozdíl mezi slovy *zezombíkovatět* vs. *zvltnout* nebo *trucarcha* vs. *virtšajta*.
- c. Souvisí verbální adjektivum *slopající*, které autorka propojuje s osobním jménem *Slop*, se slovesem *slopat*, a mohlo by tedy být nějakou formou jazykové hry?
- d. Dílčí poznámky a otázky vážící se k analýze:
 - i. Dají se na základě materiálu nějaká specifika daná individuálními autorskými styly a preferencemi?
 - ii. Proč je Xav(i)er uveden u jmen zakotvených v českém prostředí (s. 20), ale Erik (s. 21) v části věnované cizím jménům?
 - iii. Výraz Jehlaňan (s. 20) je, nebo není neologické proprium?
 - iv. Jak přišla autorka na to, že jméno Chor vzniklo z citoslovce? Vyskytuje se v dané povídce nějaké specifické citoslovce chrčení v této formě, které by charakterizovalo zombie?
 - v. Pokud se zájmena a jiné slovní druhy využívají pro pojmenování osob nebo věcí, tak už nejsou zájmeny, ale právě vlastními jmény (s. 20).
 - vi. Mnemosyné (s. 22) není nově utvořené jméno.
 - vii. Jakými prostředky se signalizuje cizost? Viz případy jako *Networkek* vs. *Scyld* vs. *LOOn*?
 - viii. Co znamená, že autoři dávají svým postavám běžná jména (s. 19)?
 - ix. Proč jsou výrazy *virtuál* a *virtstopař* hodnoceny jako neologismy, *virtšlapka*, *virtvýzkum* i jako slangismy a *virtšajta* jen jako výraz slangový? (viz tabulka)
 - x. Na str. 50 a 55 (v polemice s Grečinovou) autorka uvádí, že „čtenáře to nijak negativně neovlivní“, popřípadě že „čtenáři na jeho [autorovu – EL] hru velmi

snadno přistoupí“ nebo že nebudou mít nejmenší problém s porozuměním. Prosím autorku, aby s oporou o lingvistickou argumentaci vysvětlila, proč tomu tak je.

- e. Práce postrádá detailní shrnutí výsledků. Autorka pracovala s rozsáhlým materiálem a snažila se sledovat „případné tendence v užití klíčových výrazů“ (s. 54). Na základě čeho identifikovala tendence, když neuvádí ani prosté frekvence výskytů určitého slovo tvorného typu, proprií apod. ve svém vzorku? Závěr práce je tak proto z tohoto hlediska poněkud parciální. Autorka jako by sama nevěděla, na co vlastně přišla (což je s ohledem na metodologické problémy naprosto pochopitelné, i já bych měla podobné obtíže). Nacházíme zde jen vybraná tvrzení, například z kapitoly věnované propriím (jména biblická v apokalyptických příbězích a jména lidí ve formě čísel).

Autorka práce již v rámci plnění studijního plánu bohemistiky absolvovala předmět Práce s empirickými daty, proto nenáležitý popis materiálu a metodologie i podrobné představení souhrnných výsledků analýzy a jejich interpretaci hodnotím jako závažné nedostatky práce.

4. Formální stránka práce.

Práce vykazuje četné formální nedostatky, které bych rozdělila do dvou skupin: a) nedodržení pravidel odborného stylu, b) nedostatky pravopisné, morfologické nebo syntaktické.

První skupinu dokládají výběrově následující úryvky z práce: *po několika předchozích fanzinech přichází rok 1990 ... po dlouhotrvajícím jednání vychází pod křídly Mladé Fronty 18. června první číslo Ikarie* (s. 17), *tato kapitola nás provede výběrem vlastních jmen*, s. 19, série řečnických otázek na s. 20–21 (např. *Znamená to, že lidé v budoucnosti budou označováni pouze čísly?*), *čeština je jazyk velice hravý a flektivní* (s. 50), název podkapitoly 2.1.7 *Střípky z žánru, Přesto jsme objevili několik slovních spojení, které evidentně tvoří výpověď teprve pospolu* (s. 52) apod.

Druhou skupinu lze doložit následujícím výběrem: *nesprávná shoda v rodě (slova, které jsou excerpovány, s. 8)*, *chybná forma (jenž tuto rasu objevili, s. 21)*, *slovosled (jediný literární český časopis, s. 8)*, *slovních spojení, které* (s. 52), *přebývající čárka před slovesem uplatňuje* (s. 50) apod.

Celkově se domnívám, že M. Mráčková si ve své práci ukousla příliš velkého sousta a že nebylo v jejích silách udržet koherenci excerptce a analýzy u tak rozsáhlého materiálu. Menší vzorek s přesnější analýzou by patrně lépe demonstroval jak její schopnost lingvistické práce, tak tendence v užívání a rozvoji slovní zásoby v soudobé české sci-fi literatuře. V souhrnu však bakalářská práce Michaely Mráčkové splňuje požadavky kladené na závěrečné práce a doporučuji ji k obhajobě. Navrhuji hodnocení dobře.

V Praze dne 1. 2. 2017

Mgr. Eva Lehečková, Ph.D.

Literatura:

Barnes, Myra Edwards (1975): *Linguistics and Language in Science Fiction*. New York: Arno Press.

Burgess, Michael – Bartle, Lisa (2002): *Reference Guide to Science Fiction, Fantasy, and Horror*. Libraries Unlimited.

Csicsery-Ronay, Istvan (2008): *The Seven Beauties of Science Fiction*. Middletown: Wesleyan University Press.

Mandala, Sophie (2010): *The Language in Science Fiction and Fantasy. The question of Style*. London: Continuum.

Prucher, Jeff (ed.) (2007): *The Oxford Dictionary of Science Fiction*. OUP.

Spruiell, W. C. (1996): A lack of alien verbs: coinage in science fiction. *The LACUS Forum*, 23, s. 441–452.

Westfahl, Gary (1993): The worlds that could happen: science fiction neologisms and the creation of new worlds. *Extrapolation* 34, 4, s. 290–304.